

ІНТИМНЕ СЕЛФІ В ІНТЕРНЕТІ — ЖАРТ ЧИ НЕБЕЗПЕЧНИЙ РИЗИК?

**Розробка шкільного уроку
на тему безпеки підлітків
від сексуальних ризиків в мережі Інтернет**

- Опис уроку;
- інформація для педагога (поняття «секстинг», «онлайн грумінг», поради, юридична довідка);
- план уроку (визначення теми й вступна бесіда, демонстрація відеоролика, обговорення актуальних запитань, робота в групах).

ЗА ПІДТРИМКИ

Уповноважений
Президента
з прав дитини

vodafone
Телекомунікаційний
партнер

Інтернет-партнер

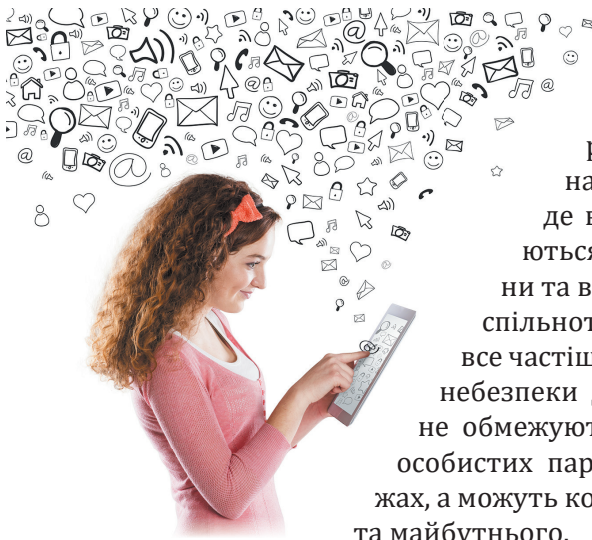

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

ЮВЕНАЛЬНА
ПОЛІЦІЯ

Шановні педагоги!

Для сучасних дітей та підлітків мережа Інтернет — це не просто віртуальна реальність, а повноцінна частина їхнього життя, де вони навчаються, спілкуються, вибудовують відносини та відчувають себе частиною спільноти. Проте саме Інтернет все частіше стає джерелом сучасної небезпеки для дітей, наслідки якої не обмежуються втратою грошей чи особистих паролів у соціальних мережах, а можуть коштувати дитині здоров'я та майбутнього.

Анастасія Дьякова, національний експерт із захисту дітей від насильства, яка працює у команді Уповноваженого Президента України з прав дитини, спільно з Департаментом кіберполіції м. Києва, ювенальною превенцією та видавництвом «Ранок» за підтримки Інтернет-партнера «Датагруп» та телекомунікаційного партнера Vodafone Україна створили розробку шкільного уроку на тему безпеки підлітків від сексуальних ризиків в мережі Інтернет «Інтимне селфі в Інтернеті — жарт чи небезпечний ризик?»

Ми підготували для вас усі необхідні матеріали, які допоможуть залучити учнів до живої дискусії:

- сценарій заходу;
- презентацію;
- відеоматеріали.

Якщо ви бажаєте отримати електронний сертифікат про опанування теми щодо убезпечення підлітків від сексуальних ризиків у мережі Інтернет, то вам необхідно зробити відповідну публікацію у себе на сторінці Facebook, додавши хештег **#ранок_урок**, **#stop_sexтинг**, а також заповнити форму зворотного зв'язку за посиланням <http://interactive.ranok.com.ua/>.

ОПИС УРОКУ

ТЕМА. «Інтимне селфі в Інтернеті — жарт чи небезпечний ризик?»

МЕТА: сформувати в учнів закладів загальної середньої освіти уявлення про актуальні ризики в Інтернеті, пов'язані з надсиланням власних інтимних фото.

ОБЛАДНАННЯ: ПК, комп'ютерні файли (презентація, відео), проектор/екран (або телевізор) та колонки.

ТИП УРОКУ: комбінований, з елементами лекції, візуальної презентації, практичних вправ, дискусії.

ТРИВАЛІСТЬ: 45 хвилин (1 урок).

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

- учні розуміють зміст понять «секстинг» та «онлайн-грумінг»;
- учні розуміють наслідки секстингу та онлайн-грумінгу;
- учні знають, як слід діяти та де можна отримати допомогу у разі потрапляння в ситуації секстингу чи онлайн-грумінгу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Захід рекомендований до проведення у 7–11 класах. Перед проведенням уроку рекомендовано обговорити цю тему з батьками на батьківських зборах та показати їм відео, яке ви будете показувати дітям. Під час підготовки до заходу просимо уважно прочитати всі матеріали для вчителя, план уроку, подивитися презентацію до уроку та відео.

Перед проведенням заходу має бути виконана перевірка роботи технічного обладнання. Учасникам і учасницям заходу знадобляться ручки й папір. Столи в класній кімнаті доцільно поставити таким чином, щоб учні й учениці могли працювати у групах по 6–8 осіб.

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ПЕДАГОГА

Що таке «секстинг» та «онлайн-грумінг»?

Секстинг — це обмін власними фото/відео/текстовими матеріалами інтимного характеру, із застосуванням сучасних засобів зв'язку: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж. Секстинг стає все більш популярним серед підлітків.

Будь-яка дитина може надіслати своє зображення, якщо в неї є пристрій з камерою та доступ до Інтернету. На перший погляд, це може

здаватися жартом, проте наслідки такого вчинку для дитини дуже небезпечні. Навіть якщо фото не були опубліковані та залишаються таємницею, дитина постійно перебуває в надзвичайно пригніченому стані: переживає, що її приватні світлини побачать та опублікують сторонні люди, що вона стане об'єктом знущань з боку однолітків. Положення дитини ускладнюється й тим, що їй важко та соромно зізнатися у такому вчинку дорослим, хоча саме їхня участь важлива для вирішення цієї проблеми.

Однак дуже часто світлини та відео потрапляють в Інтернет, де швидко й безконтрольно розповсюджуються між користувачами (у соціальних мережах та чатах класу), що призводить до кібербулінгу дитини (знущання й глузування через сучасні засоби комунікації), а потім і до агресивного переслідування в учнівському колективі, виникнення проблем у загальному навчальному процесі. Трапляється, що юнаки та дівчата створюють в соціальних мережах групи з непристойними назвами, куди з помсти викладають інтимні світлини колишніх коханих.

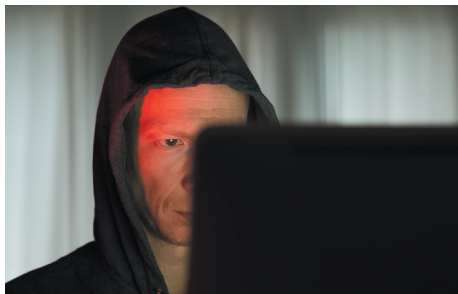
Такі дії призводять до травмування психіки дитини, підривають її довіру до оточуючих, створюють проблеми в побудові стосунків у майбутньому, можуть стати причиною втечі з дому та спроб покінчити життя самогубством. Окрім того, секстинг може стати серйозною перешкодою для самореалізації у дорослому житті (під час навчання чи пошуку роботи), адже більшість сучасних кампаній шукають підтвердження інформації про кандидата

також в Інтернеті та соціальних мережах. Повністю ж видалити будь-яку інформацію, розповсюджену в мережі, практично не можливо. Крім того, ці фото можуть потрапити на сайти з дитячою порнографією.

На жаль, нині випадки підліткового секстингу — сумна реальність для України, і діти все частіше потрапляють в ситуації, коли їх фото безконтрольно розповсюджуються. Діти часто не розуміють зв'язок між реальним та віртуальним життям, а також не знають про наявність ризиків, зумовлених секстингом. Для попередження та вирішення цієї проблеми необхідна співпраця батьків, вчителів, дітей та навіть поліції. Також учитель і батьки мають знати, як правильно діяти в такій ситуації, адже зазвичай наша перша реакція — прохання (або вимога) до дитини показати зроблені нею інтимні світлини й подальше наполягання на негайному їх видаленні. Зауважте, що саме в такий спосіб дорослі лише ускладнюють проблему: по-перше, перегляд інтимних світлин завдає ще одну травму дитині (адже для неї це великий сором), а по-друге, так ви знищуєте всі докази, якими може скористатися поліція у випадку розслідування (між тим, самі світлини все одно продовжують мігрувати Інтернет-простором).

Мозок підлітка потребує комунікації з оточуючими та пізнання того, що заборонено. Статеве дозрівання провокує хлопців та дівчат на сексуальні експерименти, дослідження та збудження. Підлітки можуть надсилати одне одному свої інтимні фото/відео, тому що «інші роблять так само» або тому, що це сприймається як безпечний жарт. Окрім того, за їхньою уявою, це один із способів виявлення довіри в романтичних стосунках чи прояв флірту, бажання подобатися, викликати захоплення. Однак є й інші випадки, коли підлітків змушують виготовляти та надсилати такі світлини.

Онлайн-грумінг — це побудова в мережі Інтернет дорослим/групою дорослих осіб довірливих стосунків з дитиною (підлітком) з метою отримання її інтимних фото/відео та подальшим її шантажуванням про

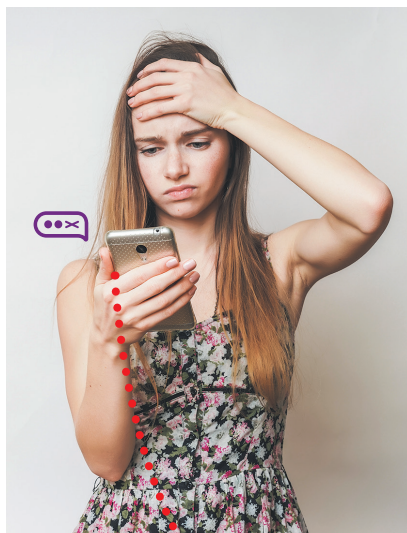

розповсюдження цих фото. Це робиться з метою отримання грошей, більш інтимних зображень чи навіть примушування до особистих зустрічей.

Зазвичай злочинці (або злочинні угруповання) реєструються в соціальних мережах під виглядом підлітків чи налагоджують контакт зі школярами в онлайн іграх, через електронну пошту та ін. Вони можуть додаватися дитині у друзі, розсилати особисті повідомлення, переглядати сторінки дітей і шукати серед них таких, яким бракує любові та турботи вдома. Такі діти можуть писати у себе на сторінках у соціальних мережах: «мене ніхто не любить, навіщо я народився/лася» або «мені дуже самотньо» та ін. Протягом деякого періоду злочинець веде листування з дитиною, будуючи довірливі стосунки. А з часом отримує від неї трохи більш відверті світлини, ніж дитина зазвичай розміщує у себе на сторінці. Далі злочинець починає вимагати більш інтимні фото/відео, гроші або особисті зустрічі, погрожуючи надіслати ці фото батькам дитини та всім її друзям, а також розмістити біля школи дитини. На жаль, такі злочини все частіше трапляються в Україні.

Потрапивши в таку складну ситуацію, діти відчують самотність, відчай та безвихідь, тому погоджуються на всі умови кривдників. Через таке психологічне пригнічення та страх дитини більшість випадків онлайн-грумінгу залишаються прихованими й не

STOP
seXTING

доходять до слідчих органів, хоча це тяжкі злочини (вимагання та примус до вироблення дитячої порнографії) і законодавство України передбачає за це кримінальну відповідальність.

Дослідження Національної спільноти Великої Британії щодо попередження жорстокого ставлення до дітей свідчить про те, що 16 % дітей надсилають свої оголені фото. В Україні на сьогодні 3 058 630 дітей у віці від 11 до 18 років. Тобто близько 489 381 дитини надсилають свої оголені фото. З них кожна друга (55 %) дитина надсилає свої фото друзям, кожна третя (33 %) ділиться цими матеріалами з людьми, яких вона знає лише в Інтернеті. З січня 2017 по червень 2018 року на дитячу гарячу лінію в Україні звернулися 2 627 дітей щодо секстингу, а проблема онлайн-грумінгу хвилювала 1 047 дітей. Американська організація THOR, яка була створена Ештоном Катчером та Демі Мур, провела дослідження серед 2 100 дітей-жертв онлайн-грумінгу. Кожна четверта дитина була у віці 12 років чи молодше, 62 % дітей погоджувалися на вимагання злочинців та для 68 % з них погрози та вимоги не припиняли збільшуватися.

Поради педагогам

Якщо ви виявили світлини, які підліток ще не встиг викласти в мережу Інтернет, то необхідно попросити його видалити ці фото на своєму пристрої та на всіх інших, де вони можуть бути розміщені. Поясніть дитині, що виготовлення та розповсюдження таких матеріалів — протизаконно й передбачає кримінальну відповідальність.

Якщо фото вже опинилися в Інтернеті, то без крайньої необхідності не переглядайте їх та не показуйте колегам, адже це завдасть дитині додаткову травму. Необхідно негайно зробити принтскрін (копію/фото) Інтернет-сторінок, де розміщені ці фото. У подальшому такі фіксовані зображення будуть доказом для поліції, якщо випадок секстингу не вдасться владнати в інший спосіб. Потім необхідно звернутися до служби підтримки соціальних мереж/сайту з проханням видалити ці матеріали із зазначенням того, що на них зображена оголена неповнолітня особа. Зазвичай служба підтримки швидко допомагає в таких ситуаціях.

Одночасно необхідно з'ясувати, що спонукало дитину зробити й викласти ці фото, а також хто та з яких причин їх розповсюджує. Якщо ви розумієте, що в ситуації задіяна доросла людина, що дитина зазнала примусу (або зображення передає статевий акт/сцену насильства), то необхідно негайно звернутися в поліцію (або одразу в кіберполіцію вашого міста, району чи області), передати їм принтскрін/фото сторінок, де розташовані ці матеріали. Бажано не робити копію на своїх пристроях, бо під час слідства вони можуть бути конфісковані як докази.

Якщо в ситуації задіяні лише підлітки, то необхідно провести з ними бесіду, пояснивши можливі наслідки та протизаконність їхнього вчинку, попросити видалити ці матеріали з усіх Інтернет-ресурсів та носіїв, на яких вони розміщені.

Якщо ви розумієте, що вам важко владнати цю ситуацію, то необхідно звернутися до ювенальної поліції, кіберполіції та служби у справах дитини. За психологічною підтримкою ви можете звернутися на гарячу дитячу лінію 116 111.

Важливо залучити батьків дітей до цієї роботи, а також допомогти владнати ситуацію з булінгом в класі, який зазвичай виникає в таких ситуаціях. Окрім того, уважно стежте за емоційним станом дитини, оскільки існує ризик скоєння суїциду. Для виявлення таких випадків ви маєте звертати увагу на зміни в поведінці дитини: вона стала знервованою, напруженою, замкненою, втратила інтерес до навчання, перестала спілкуватися з однокласниками та ін. Дитина сама може вам розповісти про таку ситуацію, якщо у вас налагоджені довірливі стосунки. Необхідно її підтримати та заспокоїти, подякувати за довіру (адже це було дуже важко — розповісти вам про цю проблему) та діяти за алгоритмами, описаними щодо секстингу чи онлайн-грумінгу.

Юридична довідка

Розповсюдження та виготовлення порнографічної продукції на території України є кримінально карним діянням, за що передбачена відповідна стаття 301 Кримінального кодексу України. Якщо ж на фото- або відеоматеріалах зображення дитини (особи до 18 років), — така продукція може вважатися дитячою порнографією, за розповсюдження якої особа, причетна до цього, буде засуджена до 12 років позбавлення волі.

Проте у випадку секстингу в переважній більшості випадків підлітки розповсюджують еротичну, а не порнографічну продукцію. Тож попри тяжку шкоду психологічному здоров'ю дитини довести скоєння злочину дуже складно. Саме тому педагоги та батьки мають піклуватися про превентивні заходи, що убезпечать дитину від ризиків секстингу.

Діти мають знати про ризики та наслідки, які можуть спричинити ці, на перший погляд, дурниці й жарти. Мають розуміти, що зустрічі із друзями, яких вони знайшли в соціальних мережах, є потенційно дуже небезпечними і навіть можуть коштувати їм життя та здоров'я, а розповсюдження чужих інтимних зображень є злочином.

У випадку, коли особа, яка причетна до розповсюдження інформації порнографічного змісту, не досягла віку, за який можна притягнути її до кримінальної відповідальності, таку відповідальність несуть її батьки. Неповнолітня особа підлягає реєстрації на облік в поліції, що в подальшому може негативно вплинути на її долю.

ПЛАН УРОКУ

«Надіславши кому-небудь світлину свого оголеного тіла, ти одразу втрапиш можливість контролювати подальший шлях цього зображення і не зможеш запобігти негативним та небезпечним наслідкам цього вчинку у власному реальному житті».

Визначення теми (3 хв)

Напишіть перед заняттям на дошці слова: інтимні фото, Інтернет, соціальні мережі, гроші, вимагання, погрози, сором, приниження, булінг, знайомства, злочин. Попросіть когось із учнів прочитати записані слова в голос.

Запитання до учнів

- ! Про що, на вашу думку, піде розмова?
- ! У чому переваги й недоліки (та небезпека) знайомства через Інтернет?
- ! Скільки вам потрібно часу для того, щоб людина, з якою ви спілкуєтеся в мережі, отримала вашу повну довіру? Як ви визначаєте, коли людині можна довіряти?

Перегляд та обговорення відеоматеріалів (20 хв)

- Канал YouTube «Stop Sexting Ukraine».
- Відео «Online сексуальне насильство над дітьми в Інтернеті (онлайн-грумінг)».

Запитання до учнів

слайд 1–9

- ! Як ви вважаєте, чи відбуваються такі злочини в Україні?
Підказка вчителю: так, цього року в Харкові затримали такого злочинця, а восени в Києві, тому підлітки мають бути особливо обережні при спілкуванні з незнайомцями в Інтернеті.
- ! Як ви вважаєте, що спонукало дівчину (хлопця) зробити такі світлини? Чим вона (він) керувалися?
- ! Чому ці дівчина або хлопець повірили в щирість нових «друзів» та надіслали свої світлини?
- ! Як ви оцінюєте вчинок дівчини (хлопця): він усвідомлений чи зумовлений миттєвими почуттями, емоціями?
- ! Що могли вони зробити, щоб не потрапити в таку ситуацію?
- ! Як ви гадаєте, чому саме тема кохання обрана злочинцями для грумінгу?
Підказка вчителю: злочинець намагається краще пізнати вашу особистість, ваші слабкості. Лагідне спілкування притуплює вашу пильність, створює ілюзію «рідної душі», близької людини, яка розуміє вас краще за всіх, тож їй можна довіряти повністю.
- ! Що робити, якщо потрапив в таку ситуацію?

Текст вчителя

слайд 10

Злочин, який ми побачили на відео, називається грумінгом в Інтернеті, або онлайн-грумінгом. Це побудова в мережі Інтернет дорослим або групою дорослих осіб довірливих стосунків з дитиною (підлітком) з метою отримання від неї інтимних фото/відео та подальшого шантажування щодо розповсюдження цих матеріалів серед друзів та родичів дитини. Злочинець вимагає грошей, більш інтимні зображення чи навіть примушує дитину до особистих зустрічей. Такі дії — це порушення закону, тож про них необхідно обов'язково повідомити органи поліції.

Обговорення «Правда чи ні?» (5 хв)

Попросіть учнів висловити свої думки щодо таких тверджень та обговоріть їх із класом.

Надсилати свої інтимні фото небезпечно лише тоді, якщо я не знаю людину в реальному житті. Якщо наші відносини тривають кілька місяців в реальному житті, то я можу без вагань надсилати коханій людині будь-які свої фото.

Слайд 11. Обмін власними фото/відео/текстовими матеріалами інтимного характеру із застосуванням сучасних засобів зв'язку: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж називається секстингом. Виготовлення та розповсюдження таких зображень неповнолітніми протизаконно. Крім того, є інші небезпеки: кохана людина може на вас образитися та викласти ці фото в соціальні мережі будь-якої миті; вашу сторінку можуть зламати та побачити ці фото; кохана людина може показати ваші світлини своєму другові або втратити свій телефон і ваші фото опиняться в Інтернеті. Такі ситуації часто призводять до цькування в онлайн та офлайн житті. Крім того вони заважають вступу на бажане навчання та пошуку роботи, бо будь-яка інформація може миттєво розповсюджуватися на великий загал, але повністю видалити її з Інтернету зазвичай неможливо.

Навіть якщо світлини не стали всім доступні, відправник постійно відчуває напругу та небезпеку, переживає, що хтось дізнається про ці зображення. Це впливає на його здоров'я, успіхи в навчанні та відносини з однолітками.

Запитання до учнів

- ❓ Чи повірите ви в щирість людини, якій для побудови романтичних стосунків важлива не ваша особистість (думки, хобі, досягнення в суспільному житті, гарні риси характеру), а чомусь саме зображення вашого оголеного тіла? Чому?
- ❓ Чи можна, на вашу думку, реалізувати бажання подобатися, викликати захоплення через надсилання своїх інтимних фото? Чому?
- ❓ Як би ви відреагували на пропозицію сфотографуватися у незвичайному вигляді (напівоголеному, оголеному, відвертій позі та ін.? Сформулюйте кілька стандартних фраз-відмов, якими можна скористатися в подібній ситуації.

Якщо я надсилаю світлини через закодовані канали в месенджерах або роблю онлайн трансляцію/ дзвінок в скайпі, то можу бути впевненим(ою), що ці матеріали неможливо записати та переслати ще комусь.

Технології розвиваються дуже швидко, тому з'являються нові шляхи копіювання таких матеріалів. Важливо пам'ятати, що отримувач може записати навіть вашу онлайн трансляцію, а також показувати вам неправдиве відео, видаючи його за свій (випадковий) дзвінок у скайпі чи іншій мережі.

Запитання до учнів

- ! Як ви вважаєте, ваш одноліток, що потрапив у ситуацію, пов'язану із секстингом, заслуговує допомоги чи осудження? Чому?
- ! Як ви можете допомогти другові/однокласникові, що потрапив у ситуацію секстингу? А грумінгу?
- ! Чи є відповідальність за надсилання чужих інтимних світлин?

Робота в групах (10 хв)

слайд 12

Об'єднайте учнів у 4 групи та попросіть підготувати відповідь на запитання (3 хв) та презентувати їх (1 хв) в групі. Попередьте дітей про часові обмеження та попросіть обрати відразу в групі людину, яка буде презентувати.

- 1 група. Як я можу зрозуміти, що скоріше за все спілкуюся з шахраєм, мета якого — отримати мої інтимні фото?
- 2 група. Як я можу убезпечити себе від онлайн-грумінгу?
- 3 група. Що можна зробити, якщо я потрапив(ла) в ситуацію погроз в Інтернеті щодо розповсюдження моїх інтимних фото та вимагання?
- 4 група. Що я можу зробити, якщо дізнаюся, що хтось розповсюджує мої інтимні фото або фото моїх друзів чи однокласників? Слайд 13, 14, 15, 16

Презентація обговорення

1 група презентує протягом 1 хв.

Запитайте у класу, чи є ще ідеї.

Узагальнювальний текст учителя слайд 17

Про це також можуть свідчити:

- прохання перейти у більш секретний формат спілкування: через додаток у телефоні замість соціальних мереж;
- дуже швидкий розвиток відносин — приділяють вам неочікувано багато уваги; перехід до розмов про секс після нетривалого знайомства;
- надсилання своїх інтимних фото чи прохання до вас надіслати такі фото;
- обурення вашою відмовою надсилати свої такі фото. Якщо людина щира у своєму ставленні до вас, то вона не буде змушувати вас робити те, чого ви не хочете;
- прохання тримати ваше спілкування в секреті;
- людина пропонує онлайн дзвінок, але ж каже, що у неї зламана чи відсутня камера.

Підказка вчителю: зізнання в коханні після короткого терміну спілкування; відмова від спілкування по телефону; активно цікавиться вашими особистими проблемами у відношеннях з батьками, однолітками, коханими та ін.

2 група презентує протягом 1 хв.

Запитайте у класу, чи є ще ідеї.

Узагальнювальний текст учителя слайд 18

Спілкування з незнайомцями в Інтернеті може завжди нести небезпеку, тому краще спілкуватися зі знайомими вам у реальному житті людьми. Також ви можете закрити від незнайомців свою сторінку у соціальних мережах та список друзів; не пишіть номер школи, в якій ви навчаєтеся; не надсилайте незнайомцям з Інтернету і у приватних повідомленнях свою адресу та номер телефону.

Перевіряйте все, що ви надсилаєте знайомим та незнайомим людям, все, що ви публікуєте в Інтернеті, за допомогою запитання-тесту «Білборд»: «Чи готовий(а) я побачити цю інформацію/фото на білборді або стінах біля входу в мою школу?». Ще існує

тест «светру»: «Чи одягну я в школу светр, на якому надруковані ці фото?».

Окрім того, проаналізуйте свою сторінку: злочинці часто обирають дітей, які публікують відверті фото чи тексти, хочуть здаватися дорослішими, ніж насправді.

3 група презентує протягом 1 хв.

Запитайте у класу, чи є ще ідеї.

Узагальнювальний текст учителя [слайд 19](#)

У випадку Інтернет-погроз слід припинити листування; не надсилати фото чи гроші і тим більше не зустрічатися зі злочинцем у реальному житті; зробити копію всього листування; звернутися до довіреного дорослого (рідних, вчителя, шкільного психолога або соціального педагога у школі); звернутися разом у поліцію. Якщо потрібна допомога, та важко розповісти дорослим, то звернутися на дитячу гарячу лінію 116 111.

Важливо повідомити в поліцію як для власного захисту, так і для захисту ваших однолітків. Адже злочинці завжди ведуть спілкування з багатьма підлітками, та не у всіх вистачає сміливості це припинити й попросити про допомогу. Тому деякі діти надсилають ще більше інтимних світлин, перераховують гроші чи погоджуються на зустрічі.

Група 4 презентує протягом 1 хв.

Запитайте у класу, чи є ще ідеї.

Узагальнювальний текст учителя [слайд 20](#)

Якщо ви дізналися, що ваші приватні зображення хтось поширює в Інтернеті, потрібно негайно зробити принтскрін тих сторінок, де розміщені світлини. Потім потрібно звернутися до дорослого, якому ви довіряєте, це може бути старший брат/сестра, батьки, вчитель, психолог в закладі освіти або будь-яка інша доросла людина. Звернутися разом до служби підтримки відповідної соціальної мережі з проханням видалити ці матеріали. Зв'язатися з батьками дитини, яка розповсюджує ці зображення, із проханням зупинити поширення фото та видалити їх зі всіх пристроїв. Краще у цей час не користуватися соціальними мережами. Якщо ситуація вирішується важко, то звертайтеся до

школи, де вчиться дитина, яка розповсюджує фото або до поліції/ кіберполіції/ дитячої поліції.

Заключення (3 хв)

слайд 21

Запитайте, чи є у дітей запитання щодо цієї теми.

Попросіть їх висловити одну головну думку, якою вони можуть узагальнити це заняття.

Подякуйте за активну участь та цікаві ідеї. Нагадайте ще раз про використання тесту «Білборд», коли вони публікують або надсилають будь-яку інформацію та фото чи відео.

